

JITKA ŠTINDLOVÁ

**VYUŽITÍ TECHNICKÝCH PROSTŘEDKŮ
MECHANIZACE A AUTOMATIZACE PŘI ORGANIZACI
ARCHIVNÍCH SBÍREK ODBORNÉHO NÁZVOSLOVÍ**

Naše řeč, ročník 44 (1961), číslo 1–2, s. 23-32

Kateřina Plevjaková

Dana Hlaváčková

- Kolem roku 1961 *Ústav pro jazyk český* přistupuje k úkolu vybudovat speciální **lístkový archiv českého odborného názvosloví**
- Měl by zastupovat všechny důležité obory alespoň výběrem základních obecně užívaných termínů, tak jak jsou uvedeny v *Příručním slovníku jazyka českého* a ve *Slovníku spisovného jazyka českého*
- Myšlenka souborného pohotového uložení názvosloví nejrůznějších oborů je *bez moderních technických prostředků prakticky neuskutečnitelná*

- Pro archív odborného názvosloví **nestačí jen abecední seřazení** podle termínů nebo jen jeho **věcné uspořádání**, ale je nutné stále zaznamenávat vzájemné vztahy mezi názvy, vytvářet odkazy a pořizovat další výtah
- Má-li mít **archív** význam, musí být zaznamenán a založen třikrát a vždy jen pro jeden účel:
  - pro **abecední uspořádání** názvosloví všech oborů (zvl. pro lexikografické účely)
  - pro **abecední hesláře názvů jednotlivých oborů** (při práci s názvoslovím některého oboru)
  - pro **pojmové uspořádání** odborných názvů **jednotlivých oborů** (podklad pro vlastní poznání názvosloví daného oboru)

- Moderní technické prostředky ***mechanizace a automatizace*** umožňují názvoslovný materiál operativně uložit, aby záznamy jednotlivých termínů bylo možno využít k nejrůznějším účelům a úkolům
- Pro vyřešení úkolu se hodí **stroje na děrné štítky**
- **Děrný štítek** – vedle záznamu shodného se záznamem na normálním excerpčním lístku dovoluje i děrováním na štítku **zaznamenat podobu termínu, nejrůznější údaje o něm a třídící znaky**, což umožňuje strojní třídění, výpisy a také strojní abecední řazení

VYUŽITÍ MECHANOGRAFICKÉHO ZPRACOVÁNÍ:

- **Mechanograficky zpracované terminologické lístky** mohou sloužit k různým úkolům – z celkového materiálu můžeme vytáhnout materiál dílčí
- Umožňuje také **konfrontaci a kombinaci nejrůznějších hledisek** a tím i řešení otázek programu pro děrné záznamy
- A také by umožňovalo mezinárodní výměnu a evidenci názvoslovného materiálu – **význam:** normalizační úsilí, překladové slovníky

- V *Ústavu pro jazyk český* budou doklady pro terminologický archív zaznamenány na děrných štítcích ve dvou exemplářích – **originálu a reprodukci**
- **ORIGINÁLY** – bohatší o neděrované údaje (definice, výklady, citáty atd.), budou sloužit jako normální příruční kartotéka i jako archiv dokladů
- **REPRODUKCE** – bez neděrovaných záznamů, bohatší o terminologická sousloví zaznamenaná děrováním, budou předmětem vlastního strojního zpracování rozsáhlejších prací

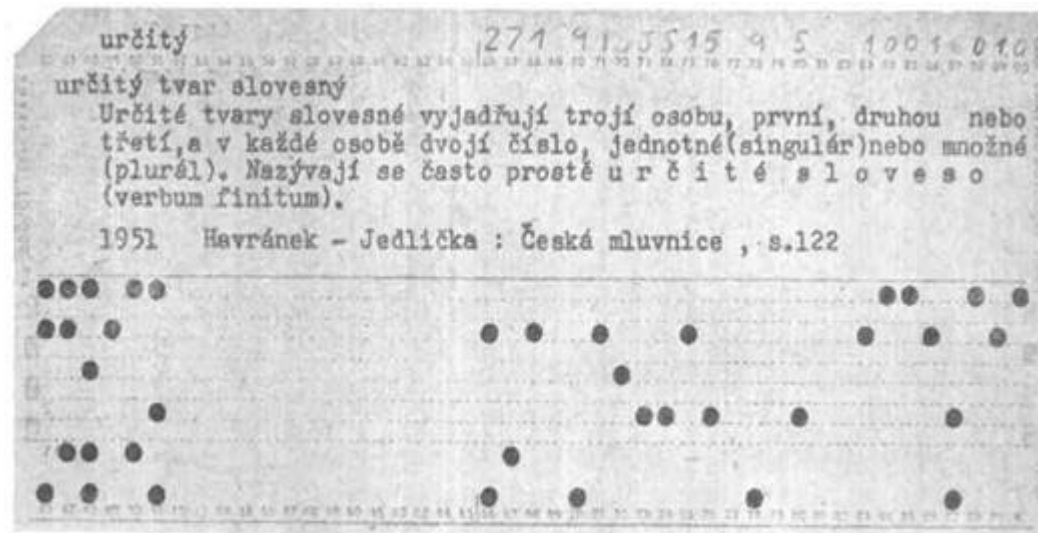
- záznamy budou na *devadesátisloupcových děrných štítcích, které se horizontálně dělí ve dvě části*
- **horní poloviny** originálního štítku bude použito jako excerpčního lístku, tj. bude **rezervováno pro text**, který se nebude děrovat
- z čtyřiceti pěti sloupců dolní poloviny bude dvacet vymezeno pro *abecední vyděrování lexikografického hesla*, dvacet pět bude obsazeno *kódovanými třídícími znaky*
- jejich záznam bude proveden ručně psanými symetricky umístěnými číslicemi v pravém řádku při horním okraji štítku
- **tyto číselné údaje bude stroj pomocí čtecího zařízení číst a děrovat**

ORIGINÁLNÍ ŠTÍTEK,

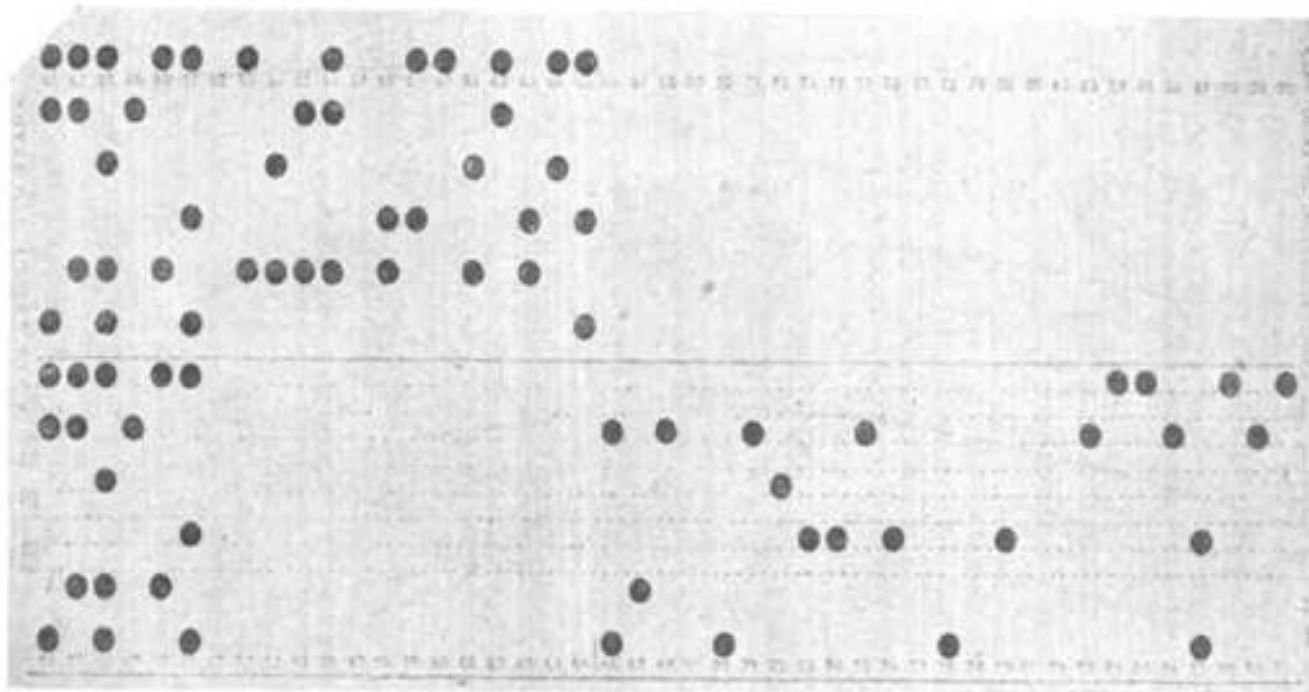
sloužící jako doklad pro děrování a pro manuální užívání v ÚJČ

REPRODUKOVANÝ ŠTÍTEK

sloužící pro vlastní strojní zpracování, obsahuje pouze děrované údaje

- Horní polovina obsahuje tento záznam: **určitý tvar slovesný**.
- Dolní polovina obsahuje lexikografické heslo **určitý** a příslušné informace uvedené v klíči (ve sloupcích 66–90).

- teoretické úvahy i praxe ukazují, že *mechanizace a automatizace mají nesporně velký význam pro veškeré jazykovědné bádání*
- zrychluje a zpřesňuje sbírání, třídění a ukládání materiálu pro vědecké zobecňování
- umožňuje snadné kombinování nejrůznějších hledisek jazykových, pojmových a praktických

- **ELEKTRONICKÉ ZDROJE**

DOSTUPNÉ Z:

<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4806>

JITKA ŠTINDLOVÁ
DĚLENÍ SLOV V ČEŠTINĚ POMOCÍ STROJŮ
PLIN041

Naše řeč, ročník 51 (1968), číslo 1, s. 23-32

Dělení slov

- zásady dělení slov v *Pravidlech českého pravopisu* nejsou přesně dány:
„Dělí se v zásadě jen slova víceslabičná, a to na hranici slabik. Zásada dělení slov podle slabik je do jisté míry doplňována zřetelem ke složení slova.“ (vydání z roku 1996)
- **stenografové, typografové a písaři** žádali o praktickou pomůcku, která by jim usnadnila práci
- **Jiří Haller** vydal příručku *Jak se dělí slova* (slangově: „*sekáček*“, SPN, Praha 1956, 176 s.) – obsahuje podrobnější pravidla dělení slov, seznam nejčastějších českých předpon a přípon, rozsáhlý abecední rejstřík slov činících potíže (zvl. cizí slova)

Dělení slov strojem

- **ÚKOL: předepsat dělení slov strojům tak, aby mohly většinu slov dělit samy**
- pro stroje je nutné vypracovat **striktnější a jednoznačnější pravidla – stroj musí slova jednoznačně dělit** (nemá schopnosti a znalosti jako člověk)
- snaha dělit slova dle pravidel, která respektují stavbu slov
- možnost mechanického členění (např. dle počtu písmen) slov zcela vyloučena

Dělení slov strojem

- české písmo, systém grafických znaků užívaných pro češtinu, obsahuje **42 znakových jednotek**, písmen, grafémů
- v českém textu (obsahující i slova cizího původu – x, q, w) se vyskytuje **14 samohláskových grafémů (V)** a **28 souhláskových grafémů (K)**
- předpokladem pro automatické dělení slov v češtině je rozlišení samohláskových a souhláskových grafémů a rozpoznání **slabikotvorných konsonantů**

Symbyly pro schematický záznam struktury slov

V	= vokál, samohláskový grafém
$\overline{VV}$	= dvojhláska, dva samohláskové grafémy, mezi nimiž nemůže být předěl
K	= konsonant, souhláskový grafém
$\overset{\circ}{K}$	= konsonant, souhláskový grafém mimo <i>r</i> a <i>l</i>
$\overset{\circ}{V}$	= slabičný konsonant; <i>r</i> , <i>l</i> v jisté situaci[2]
$\left. \begin{array}{l} \overline{KK} \\ \overline{KKK} \end{array} \right\}$	= „nedělitelná“ skupina souhláskových grafémů

Soustava pravidel

- **v slovních strukturách nastávají situace trojího druhu (východiskem je vokál):**
  - 1. okruh pravidel se týká těch grafematických situací v slovech, kdy před samohláskovým grafémem předchází jen jeden grafém souhláskový**
    - *pravidlo otevřené slabiky*
  - 2. okruh postihuje grafematické situace slov, v nichž se objevuje v bezprostředním sousedství více grafémů souhláskových**
    - **souhláskové skupiny**
    - **digramy, trigramy, nedělitelné skupiny**
  - 3. okruh pravidel řeší dělení těch grafematických situací v slovech, v nichž se v bezprostředním sousedství vyskytují samohláskové grafémy**
    - **samohláskové skupiny**

- **ELEKTRONICKÉ ZDROJE:**

DOSTUPNÉ Z:

<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5348>